

(*Plant de Nostra Dona*, v. 147: *NCL.* III, 60; Ross., p. 138); «Lo leó havia un fill ja granet, qui dix al pare axí: —Pare meu, yo volria fort exercitar mi mateix e ma força, ara en mon jovent, e en especial la volria exercitar contra l'hom --- —Fill --- no-t prenes ab l'hom, car massa és industriós e maliciós ---. —Pare —dix lo *petit*— yo m'exercitaré primerament ab pagedos, que són grossers. —Oh fill --- malicioses bèsties són! Prec-te --- ab pagès --- no t'acosts—. Dix lo *petit*: —Pare, si veig que lo pagès sia maliciós, tornaré ---», *Eiximenes (Terç cv, NCL.* VI, 108.8, 108.14). I sovint en Desclot, en Llull etc.

Ja apareix aviat en textos utilitaris: «de quolibet panno de Albi, 4 drs.; de quolibet panno de Rauder, 4 drs.; de quolibet barrachan *petit*, 4 drs.; de quolibet panno qui vocantur rasses, 4 drs.», en unes lleudes de Perpinyà mj. S. XIII, *Alart, RLR* IV, 367.² És ja freqüent llavors en els docs. car l'*InuLC* n'aplega més de 15 casos en docs. dels Ss. XIV-XV. Altrament el trobem aplicat a tota mena de coses: «ac temptació que ab un *petit* coltellet que portava, auicés aquell hom», Llull (*Merav.*, *NCL.* IV, 229); «Veus ací una *petita* vila: Volets-hi vós anar?», *Filla de Constatí (NCL.* XLVIII, 73); «en aquesta letre se seguí per resposta una sua *petita* letre», *Corbatxo (BDLC.* XVII, 29); vegeu les cites que en dono de StVicentF, s. v. *adormirse (DORMIR)*, i de les *Ordinacions d'Aneu* de 1424 (*GOTORNONS*). En JoMartorell es troba potser més sovint aplicat a personetes, i amb aquell matís tirant a hipocorístic o acariciatiu: «un *petit* patge molt ben abillat», «aquell *petit* infant», sense que hi sigui, però, extraordinari amb aplicació, més descriptiva, a coses: «un *petit* pern».³

Posem de relleu que hi ha testimonis per igual, i des del principi fins a la fi de l'Edat Mitjana, en textos dels cinc grans dialectes de la llengua (no està de més fer-ho notar car no ha deixat d'haver-hi qui insinués l'existència de preferències del Nord, i crec que fins hi ha qui cregué en influència francesa!) Altrament si reparàvem en l'onomàstica en trobaríem testimonis anteriors al S. XIII, sense que s'hi pugui veure cap indicatiu guaiador en sentit genètic; car enmig de la raresa de la documentació romànica en aquells segles era llavors quasi impossible que aparegués fora d'aqueixes condicions: un «Martí *Petit*» firma com a testimoni en un doc. de 1139, *Cart.* de Sant Cugat (III, p. 121); un «ego Petrus *Petit*» troba l'*InuLC* en doc. ross. de 1246. Tanmateix en una alta vall pirinenca, de llengatge quasi català (arran del Cinca) ja veiem «alio crucifixo *petito*, de fuste, cooperto de plata et super deaurato», en un doc. alt-aragonès de la fi del S. XI (*Cart.* de Fanlo, 110).

No és rar en la primera època l'ús substantivat com a equivalent de un poc: «E dix --- Senyor, er m'escoltats, / que vull parlar un *petit* / de ço que vós nos avets dit / ---», *Set Savis*, v. 51. Cosa que avui ha quedat en l'ús colloquial mallorquí (Bart. Ferrà, *Comèdies, IdOr* I, 130). Això pogué després sofrir flexió, i concertant amb un femení, se'n féu una *petita* de: no és inútil observar que usos tan ampliatos com aqueixos,⁶⁰

apareguin en regions del Migdia, en particular el segon en un valencià: «ab una *petita* de empenta lo gitaré en terra», «si una *petita* de adversitat, un poc de destemperament li ve, estrènyer-lo-han no sens gran perill», *AntCanals (Providència, NCL.* 99, 108). *Petit a petit* 'a poc a poc': «Enaxí, *petit a petit*, muntificant virtut en los poders de la ànima del mercader, s'esdevenc que lo mercader cobrà son seyn ---», Llull (*Merav.* II, 57).

No es tracta, doncs, d'un ús afrancesat, per més que avui se senti en el Ross.; i així Fabra, en la llista d'addicions al seu *DFa.* que ens envià a la S. F. de l'IEC, l'any 1947, ens encomanava d'incloure-hi la loc. adv. *a petit* 'a poc a poc'. Cf. *petit petit* en els versos del menorquí J Vivó (1715-80, cf. *DOLDRE*), Camps Merc (*Folk.* I, 209).

El factor expressiu i hipocorístic ha restat especialment vivaç en tota una ampla zona pirinenca, on aquest to s'hi subratlla pronunciant *piiti* i amb la primera vocal molt tensa i aguda. El matís distintiu es marca més accentuadament a l'Alt Pallars, on en general tinc anotat simplement *petit* o *petit*: «un pedaç redonet i *petit*», Areu, *lo petit* 'el dit xic' Tavascan, però en aquest mateix poble em ponderaven: «però aquell estany e *piiti*, *piiti*...» (1933-34).

En tot el domini rossellonès els casos d'això s'noten a grapats; però també desborda de les Alberes per la Garrotxa (Oix, 1984) i Empordà: recordo d'una dama de parlar educat, i maneres fines i reservades, com Rosa, filla de Pous i Pagès (inseparables de llur pairal Avinyonet), que sovint deia, en aquest to, *una casa piiti*, *un nen piiti*. Força més al Sud encara (per bé que n'excloguem a les comarques de la Selva ençà): «una deu molt *piiti*» Riudellots de la Creu, «una masia molt *piiti*» St. Aniol de Finestres, «una casota *piiti*» Amer (1964). Moltes notes de tot això, des de Cerdanya fins a Salses: Porta, Fontpedrosa, Tuès, Sirac, Catllà, Corbera, Tuïr, Barcarès, Ortafà, Cotlliure (1959-1960). En la majoria dels ex. es tracta d'indrets (font, còrrec, bassa) i més sovint de tota mena d'habitances i aixoplucs, però també altres coses (*la barca piiti*, no sols el *mas piiti*, a Canet de Ross.). És possible que ja se n'exclouï el capcinès, car si bé arran de carena sento *La tòsa piiti* a la Llaguna, em crida l'atenció que als Angles i Formiguera només sentia coses com *La bòlmèta piiti*, *el dit piiti* (1960).

No hi ha dubte que, a les comarques continentals del Migjorn, la concurrència de *xic* (o els seus derivats i intensius *xiquet*, *xicotet*) ha restringit molt en els segles últims l'ús, i fins la vitalitat o aplicabilitat, de *petit*; si bé es tracta més d'un fet del llenguatge familiar, o oral, que de la llengua en general; i això no és peculiar del P. Val., perquè el séc ja es va marcant des dels accessos N. i NE. del CpTarr.; fet que resta bastant limitat fins i tot encara a la Rib. d'Ebre: una frase com «per *petita ke sigó*», Torre de l'Espanyol (1936) potser ja no l'hauria sentida a la PnaCast. i ni tan sols al Maestrat (car el fort dialectisme del darrer met mostra un parlant refractari als corrents de la llengua comuna).